



Acta Medicinæ et Sociologica (2022)
Vol. 13. No. 34. (33-62)
doi:

<https://doi.org/10.19055/ams.2022.05/31/2>

UNIVERSITY OF
DEBRECEN
FACULTY OF
HEALTH

NYÍREGYHÁZA

Roma/cigány fiatalok pályaválasztási preferenciái

Gulyás Klára¹

¹Egyetemi adjunktus, Tokaj-Hegyalja Egyetem, 3950 Sárospatak, Eötvös út 7.; ORCID: 0000-0002-1905-4821

INFO

Kapcsolattartó szerző neve
gulyas.clara@gmail.com

Keywords

educational integration,
Roma graduates,
career preferences

ABSTRACT

Abstract. Career preferences of Roma young people. The study presents and analyses the career preferences of young Roma people who have graduated or are currently graduating, and draws on quantitative and qualitative data from a comprehensive national survey to identify the patterns that characterise the Roma graduate population under study. The results of the questionnaire-based research will show the correlations between the qualifications, field of study, gender, age, place of residence, future plans, and the Roma linguistic/cultural group of the respondents in order to illustrate their career preferences. The qualitative research findings show that the experience of Roma identity plays a crucial role in young Roma peoples' career preferences and future plans. Irrespective of their Roma community affiliation, the main dimensions of the career preferences of the sample are exclusion, prejudice, self-perceived discrimination and the marginalised situation of the Roma communities.

Kulcsszavak

oktatási integráció
diplomás romák
pályaválasztási
preferenciák

Absztrakt: A tanulmány a diplomás vagy jelenleg diplomát szerző roma fiatalok pályaválasztási preferenciáit mutatja be és elemzi. Egy átfogó országos vizsgálat kvantitatív és kvalitatív módszerekkel nyert adataira támaszkodva rajzolja ki azokat a mintázatokat, amelyek a vizsgált roma diplomás populációt jellemzi. A kérdőíves kutatás eredményei a pályaválasztási preferenciák bemutatása céljából a kérdőívet kitöltők iskolai végzettségének, tudományterületének, nemének, életkorának, lakóhelyének, jövőre vonatkozó terveiknek és a roma nyelvi/kulturális csoporthoz való tartozásuk közötti összefüggéseket mutatják be. A kvalitatív kutatási eredmények azt mutatják, hogy a roma/cigány fiatalok pályaválasztási preferenciájában és jövőre vonatkozó terveikben döntő szerepet játszik roma identitásuk megélése.

A roma közösséghez tartozástól teljesen függetlenül, a mintába kerültek esetében a pálya-választási preferenciájuk legfőbb dimenziói a kirekesztettség, az előítéletesség és a magukon megtapasztalt diszkrimináció és a roma/cigány közösségek marginális élethelyzete.

Bevezetés

A romák társadalmi felzárkózásának kulcsösszetevőjét az oktatási rendszerben látják a szakértők. Ennek ellenére a hátrányos helyzetű (többségében roma/cigány) tanulók oktatási helyzetképe – a lokális szintű sikerek ellenére – még ma is a lemorzsolódással és hátránykompenzációjának sikertelenségével írható le. Mindezt tovább nehezíti, hogy Magyarországon a szegregáció és az etnikai átrétegződés következtében egyre nagyobb arányban jelennek meg szegregált óvodák és iskolák, bizonyos térségekben már akkor is kizárólag roma gyermekek látogatják ezeket az intézményeket, ha a településen még nem a roma népesség van többségben (Kertesi-Kézdi 1998, Kertesi-Kézdi 2009, Kertesi-Kézdi 2012, Kertesi-Kézdi 2014, Kertesi-Kézdi 2016). A neveléstudományi és a társadalomtudományi megközelítések átfogó vizsgálatok révén azonosították azokat a folyamatokat, amelyek rendszerszinten akadályozzák a romák oktatási rendszerbe való integrációját (Nahalka 2009, Radó 2007, Radó 2017, Fejes 2010, R. Fedor és Láczy, 2021; R. Fedor, 2021, Fónai 2020). A legfőbb akadályt a kutatók éppen az iskolai szegregációban látják.

A hátrányos helyzetű és többségében roma cigány fiatalok oktatási sikertelenségének kezelésében és általában a roma/cigány közösségek társadalmi integrációjának megteremtésében viszonylag új jelenségnek számít, hogy a politikai elitek és a roma fiatalok felsőoktatásai tanulmányait támogató szervezetek kommunikációjában mára hangsúlyosan jelenik meg a magukat romának valló roma/cigány szakemberek szerepének fontossága a társadalmi felzárkózás és az oktatási integráció folyamatában.

A roma/cigány fiatalok felsőoktatási tanulmányai támogató szervezetek (Roma Szakkollégiumi Hálózat, Romaversitas, Roma Education Fund, Mathias Corvinus Collegium Roma Program) megjelenésével napjainkra egyre jellemzőbbé válik, hogy az integrációt elősegítő roma/cigány szakember maga is tagja az érintett közösségnek. Az ebből fakadó nézőpont igen fontos komponense a szakmai munka sikerességének. A romák túlnyomórészt megmaradtak a mai napig a társadalmi integráció célcsoportjaként, de mára a

„roma értelmiségiek” körének bővülése révén egyre inkább szóba jöhetnek olyan társadalmi szereplőként, akik maguk is aktív formálói az integrációs folyamatnak. Fejős Anna mutat rá arra, hogy a roma pedagógus, vagyis a tágan vett integrációt elősegítő szakember egyben maga is tagja lehet az érintett közösségnek, és „az ebből fakadó nézőpontja releváns lehet a nevelői munkával kapcsolatos kérdésekben” (Fejős 2018:6). A romák jórészt megmaradtak az oktatási integráció célcsoportjaként, és az eddigi kutatások nem tekintettek rájuk úgy, mint ezen folyamatok szereplőire, akik maguk is alakítói lehetnek a pedagógiai gyakorlatnak (Fejős 2018:6). Fejős megállapítása, bár az a pedagógus végzettségükre vonatkozik, kiterjeszhetőnek tűnik általában is a roma diplomások olyan szempontú megközelítésére, amely azt a kérdést helyezi a középpontba, hogy a roma diplomások mennyire lehetnek alakítói, formálói a romákkal kapcsolatos társadalmi folyamatoknak. Emiatt kiemelten fontosnak tartom számba venni, hogy a magukat romának/cigánynak valló diplomával rendelkezők és jelenleg felsőoktatási tanulóikat folytatókat milyen pályaválasztási preferenciákkal rendelkeznek, az általuk választott tudományterület mennyire kapcsolódik a roma/cigány közösségek társadalmi felzárkózásának témaköréhez és a roma/cigány identitásuk milyen szerepet játszott pályaválasztásukban.

Az alkalmazott eljárások, technikák, módszerek

Jelen tanulmány egy empirikus alapokon építkező komplex társadalomtudományi vizsgálat eredményei alapján mutatja be a magukat romának valló diplomával rendelkezők és jelenleg felsőoktatási tanulóikat folytató pályaválasztási preferenciáikra vonatkozó eredményeit.

A komplex kutatás együttesen alkalmaz kvantitatív és kvalitatív megközelítést: előbbi esetében kérdőíves kutatástechnikát, az utóbbi interjútechnikát jelent, (Király et al. 2014, Sántha 2009, Sántha 2013, Sántha 2015, Fónai 2021) – azaz a kevert módszertannal dolgozó kutatásokhoz számítható.

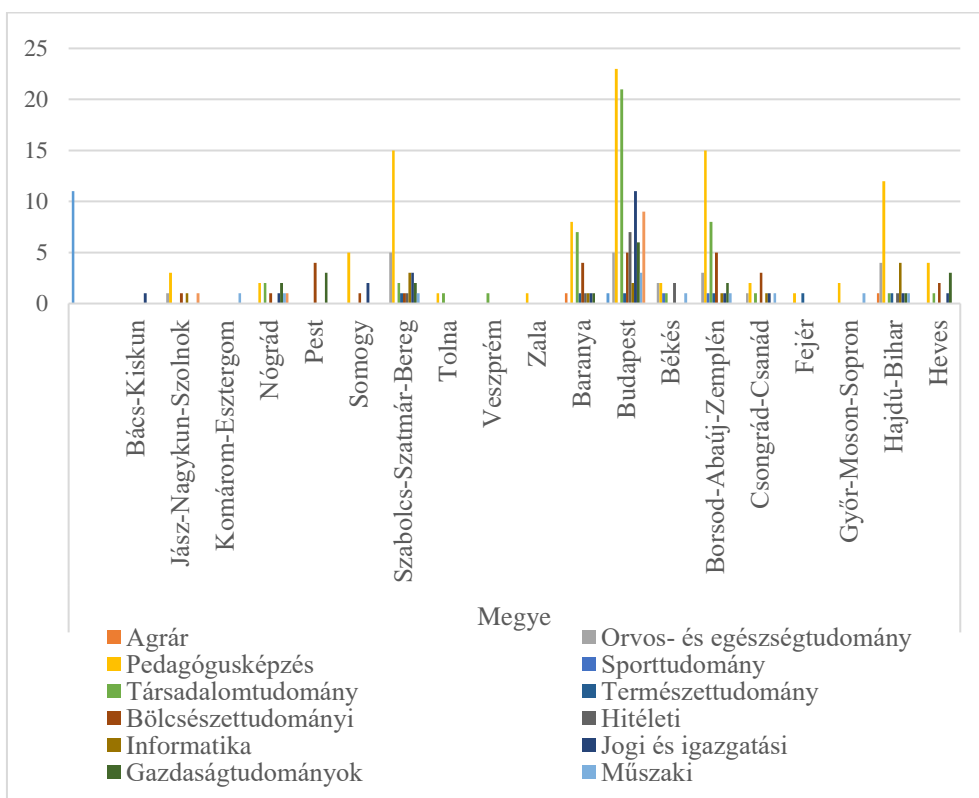
Ugyanakkor a kutatás kérdőíve nem szolgáltat reprezentatív mintát, mivel etnikai hovatartozására vonatkozóan Magyarországon nem áll rendelkezésre adat a diplomával rendelkezők és felsőfokú tanulmányokat folytatókról. Ám fontos hangsúlyozni, hogy a mintába bekerült 355 fő válasza így is elegendő és megbízható információt nyújtanak az egyre növekvő számú roma diplomás

csoportokra vonatkozóan. A kvalitatív kutatás pedig azt célozza, hogy a survey vizsgálatból kirajzolódó tendenciák, trendek az elbeszelt élettörténetek elemzése révén mélyebb információkat adjanak a vizsgálati populáció pályaválasztási attitűdjéről a kiválasztott téma kontextusában. A kitöltők tíz százalékát határoztuk meg a készítendő interjúk számára vonatkozóan.

A kérdőíves kutatás eredményei közül a pályaválasztási preferencia bemutatása céljából a következőkben a kitöltők iskolai végzettségének, tudományterületének, nemének, életkorának, lakóhelyének, jövőre vonatkozó terveiknek és a roma nyelvi/kulturális csoporthoz való tartozásuk összefüggéseit mutatjuk be. A kvantitatív eredmények bemutatása során röviden kiértünk a kvalitatív kutatás részeként megvalósuló interjúknak a pályaválasztásra vonatkozó eredményeinek bemutatására.

A kvantitatív kutatás eredményei:

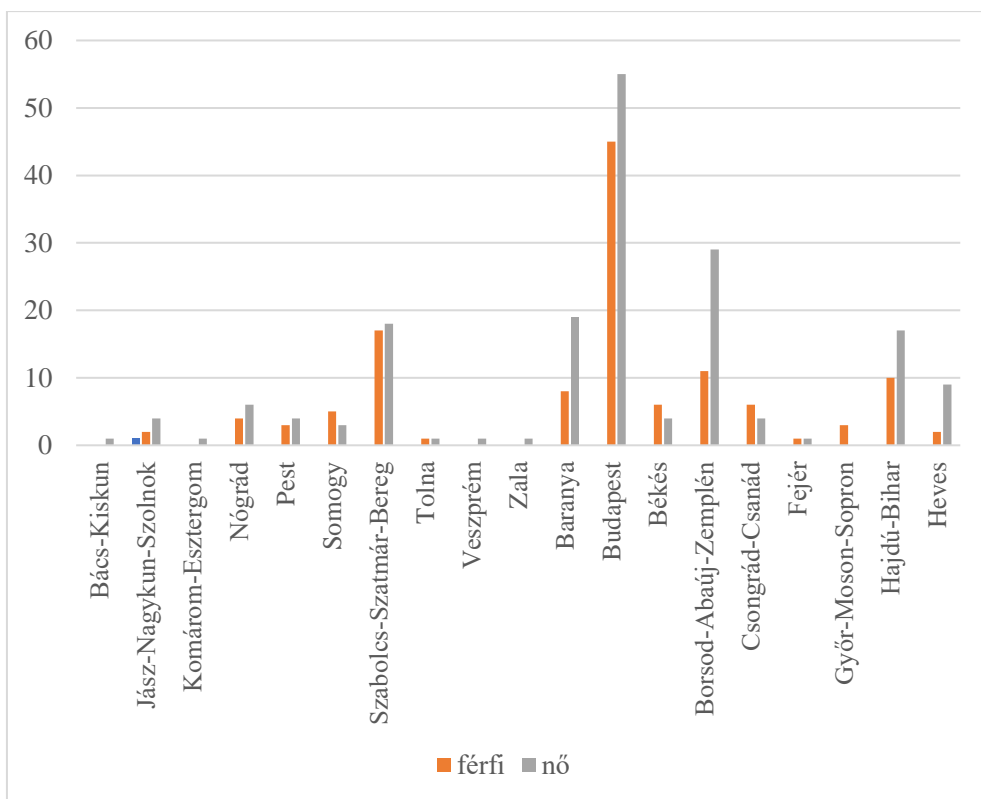
1. ábra: Jelenlegi megyei lakóhely képzési terület szerint (fő)



Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

A diagramról több összefüggés is leolvasható. Budapesten a tizenhárom képzési területből tizenkettő esetben – az agrárképzést leszámítva – jelentős mértékben képviselve van. Itt, – de éppen úgy a már említett négy megyében, ahol jelenleg a legtöbb diplomás él – a pedagógusképzési területen végzetek (vagy tanulók) vannak a legnagyobb arányban. A pedagógusképzési területen diplomát szerzett/szerző 96 főből Budapest, valamint Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Baranya megye 73 fővel részesül. Ez a dominancia uralja a társadalomtudományi képzési területet is, azzal a különbséggel, hogy ott Szabolcs és Hajdú megyék alulreprezentáltak (egy és kettő fő). Budapest túlsúlya egyáltalán nem jelenik meg a bölcsészettudományi képzés vonatkozásában, ugyanakkor főváros a művészetközvetítés képzési területen a tizenegy főből kilencel részesedik, ez a tendencia figyelhető meg a hitélet, a jogi és igazgatási képzési területen is. Az itt végzetek több mint fele Budapesten él. Jólal kisebb Budapest részesedése a műszaki, a természettudományi és az informatikai képzési területeken.

2. ábra: Jelenlegi megyei lakóhely nem szerint (fő)



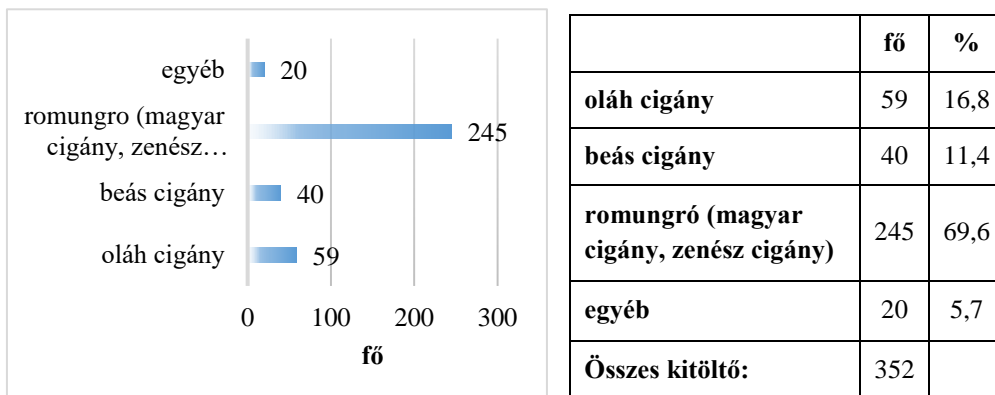
Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

Jóllehet az alapsokaságban a nők aránya 60 százalék, ennek ellenére Budapesten és Szabolcs megyében ennél kisebb a részesedésük. Budapesten 55-45 százalékos arányt mutat a férfi nő adatsor. Szabolcsban közelítően egyenlő arányban vannak jelen a nők és a férfiak, míg Borsodban az ott lakó diplomás roma nők aránya kimagaslik, majd háromszorosa a férfiakénak. Ugyancsak magasabb a vizsgált populáció nemi arányait tekintve a nők részesedése Hajdú és Baranya megyében. A legmagasabb Heves megyében a nők férfiakhöz viszonyított aránya, itt kilenc nőre két férfi jut, aki diplomás romaként a megyében lakik. Ez összefügghet azzal, hogy a térségben élő roma diplomás nők kevésbé mobilisak, de ennek bizonyítására újabb elemzéseket kell végezni. Somogy-, Békés-, Csongrád-Csanád, és Győr-Sopronban megyében meghaladja a férfiak aránya a nőké. Győr-Moson-Sopron megyében mindhárom diplomás roma férfi. Az alacsony elemszámok miatt itt is további vizsgálatok szükségesek a következtetések igazolása miatt.

A magyarországi romák körében három markáns nyelvi/kulturális csoportot különböztet meg a kutatás. Az oláh cigányokat, akik a romani nyelv különböző nyelvjárásait beszélik (lovári, cerhari stb), a beás cigányokat, akik a román nyelv középkori változatának egy dialektusát beszélik és a romungrónak¹ (muzsikus cigánynak) tekintett csoportot, akik már csak a magyart beszélik, ők korábban a romani nyelv kárpáti dialektusát beszélték, de nagy részük már évszázadokkal ezelőtt elvesztette anyanyelvét (Nagy 1998, Szuhay 1999, Orsós 2018, Kemény 2004). Az oláh cigányok és a beások kétnyelvűek és jelentősebb mértékben őrzik a tradicionális kultúrájuk elemeit. A romungrók esetében ez nincs így. A kérdőíves kutatásban néhányan (húsz fő) az egyéb kategóriát jelölték be, nem tudva azonosítani a három nyelvi/kulturális csoporthoz való tartozásukat. Ők elsődlegesen azok a roma csoportok közötti vegyes házasságú szülőkkel bírók, akiknek a roma csoport egyértelmű beazonosítása nehézséget okozott, de van közöttük olyan is, akinek családjában a roma közösséghez tartozás már egyáltalán nem volt ismert. Ezt a markáns alcsoportot az jellemzi, hogy magyar nyelvű cigányok, de nem tartják magukat romungrónak. A környezetük azonban cigányként tartja nyilván őket. Ma már ők is felvállalják roma származásukat és identitásukat.

¹ A fogalmat használják romungro formában is. A tudományos szóhasználatban gyakrabban alkalmazott változatot használom.

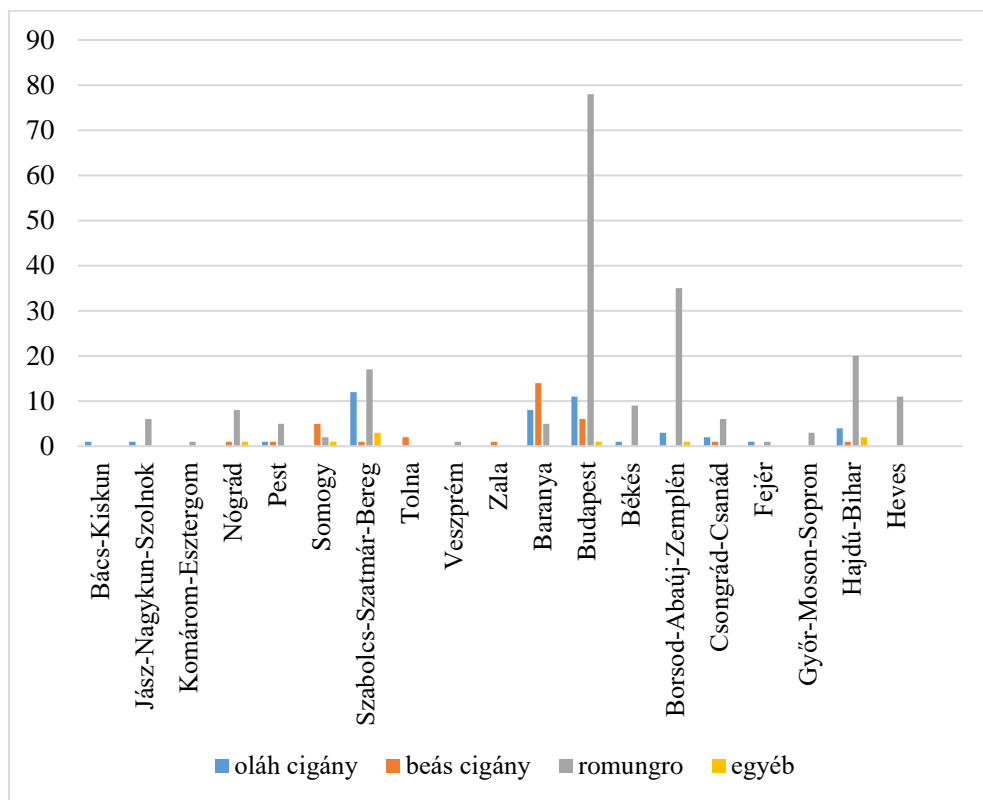
3. ábra: Roma nyelvi/kulturális csoportokhoz tartozás szerint (fő)



Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

A kérdőívet kitöltők esetében azt látjuk, hogy a szakirodalomban ismert belső arányokat (Kemény 2004) majdnem teljesen lefedik, tehát ebben a vonatkozásban nagy átfedés mutatkozik a magyarországi össz-roma populációban betöltött arányokkal. A beás cigányok kicsit becsült arányszámuk felett jelennek meg a mintában. A minta majd hat százalékát kitevő egyéb kategória – mint említettük – nem a kárpáti, vend stb. kisebb magyarországi roma csoportokhoz való tartozásra utal, hanem azokra, akiknek a családi hagyomány csak a romaságukat közvetíti (vagy próbálja elfedni, de a többségi társadalom vélekedése ezt nem teszi lehetővé), de ez nem társul a korábban magától értetődő kötődéshez a három nagyobb nyelvi/kulturális roma csoportokhoz.

4. ábra: Jelenlegi megyei lakóhely roma nyelvi/kulturális csoport szerint (fő)

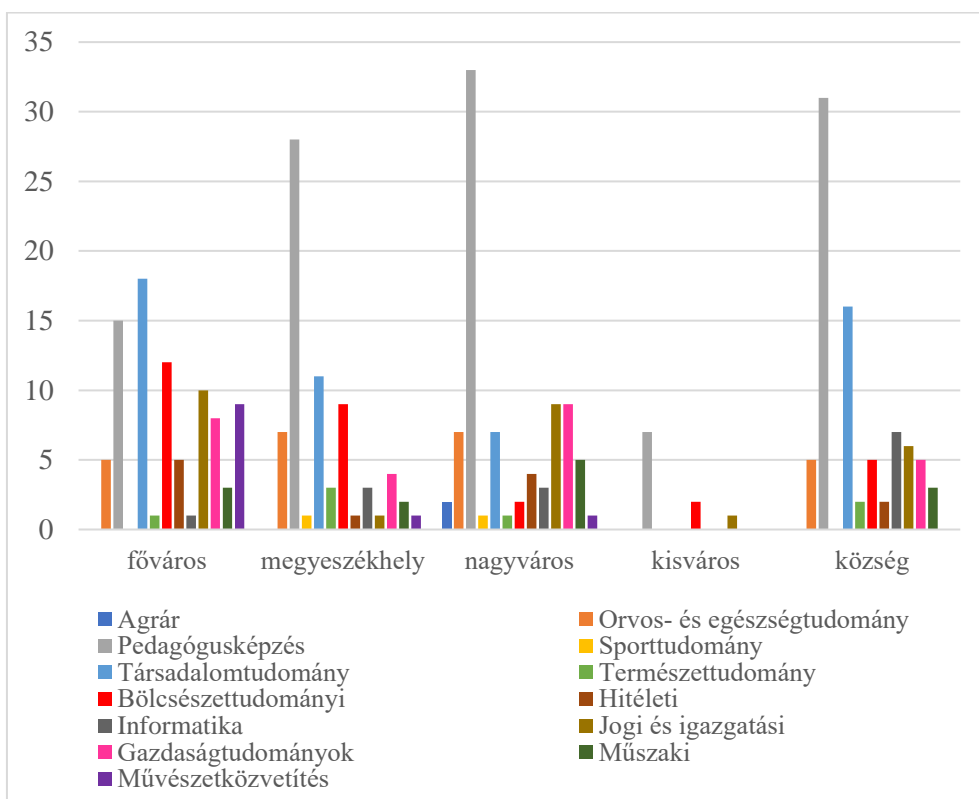


Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

A kérdőívet 45 fő olyan diplomával rendelkező (vagy azt épp megszerző) roma töltötte ki, aki az oláh cigány közösségbe sorolta magát. Közülük Szabolcs-Szatmár megyében élnek a legtöbben (tizenkettő fő) majd Budapesten (tizenegy fő), Baranyában (nyolc fő) Hajdú-Biharban négy fő. Bár Békés megyében is él nagyobb számú oláh cigány közösség ott a kérdőívet kitöltők között csak egy fő jelent meg. Ugyancsak egy fő oláh cigány roma diplomás él az alapsokaság vonatkozásában Bács-Kiskun, Pest, Jász-Nagykun-Szolnok és Fejér megyében. Hajdú-Biharban három, míg Csongrád-Csanád megyében kettő fő mintába került roma diplomás él. A többi megyében nincs olyan, aki az oláh cigány közösségbe tartozónak vallotta magát. A beás cigányok alapvetően a Dél-Dunántúlon élnek. Így nem meglepő, hogy a beás cigány közösséghez tartozó 33 fő, aki kitöltötte a kérdőívet legnagyobb arányban Baranya megyében élnek (tizennégy fő), míg Somogyban öt, Tolna megyében kettő fő. Budapesten is él hat fő beás csoporthoz tartozó roma diplomás. Egy-

egy fő beás diplomás él Hajdú-Biharban, Szabolcs-Szatmárban, Nógrád, Pest és Zala megyében. A romungró közösséghez tartozók 208 fővel részesülnek a mintában. Közülük Budapesten él 78 fő (26 %) Borsod Abaúj-Zemplén megyében 35 fő, Hajdú-Biharban húsz fő, Szabolcs-Szatmár -Bereg megyében tizenhét fő, Nógrádban tizenegy fő. Budapesten és az említett négy megyében él a romungró diplomások több mint fele. Zala és Bács-Kiskun megyében nem él olyan romungró diplomás, aki a kérdőív kitöltése révén a mintába került.

5. ábra: Lakóhely típusa képzési terület szerint (fő)

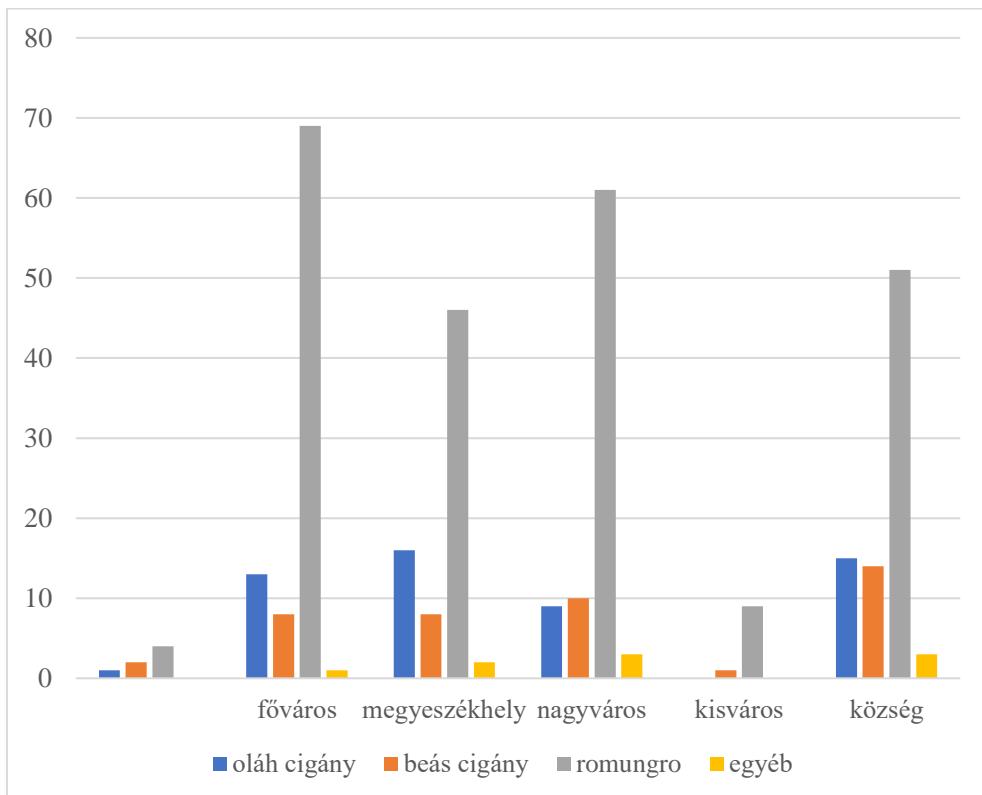


Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

Néhány jellegzetes összefüggés egyértelműen kirajzolódik. A pedagógusképzésben részesülő 116 főből ma 78 vagy Budapesten vagy megyeszékhelyen és nagyvárosban él, községben és kisvárosban 38 fő. Ez a tendencia rajzolódik ki a társadalomtudományi képzésben részesülők esetében is az 55 főből 36 él az előbbi lakóhelyi típusokban, községben mindössze tizenhat fő. Az orvos- és egészségtudományi területen végzetek/tanulók esetében csak öt fő él községben, együttesen tizenkilenc Budapesten,

megyeszékhelyen vagy nagyvárosban. Ugyanez a tendencia figyelhető meg a jogi és igazgatási, valamint a gazdaságtudományi képzési területeken is. A legkirívóbb példa a művészetközvetítés területén található itt tizenegy főből kilenc Budapesten él, egy-egy pedig megyeszékhelyen és nagyvárosban. A hitéleti képzésben részesülők esetében tizenkettőből csak kettő fő él községben. Az informatikai képzés területén azonban hét fő él községben és összesen hét Budapesten, megyeszékhelyen és nagyvárosban.

6. ábra: Lakóhely típusa roma nyelvi/kulturális csoport szerint (fő)



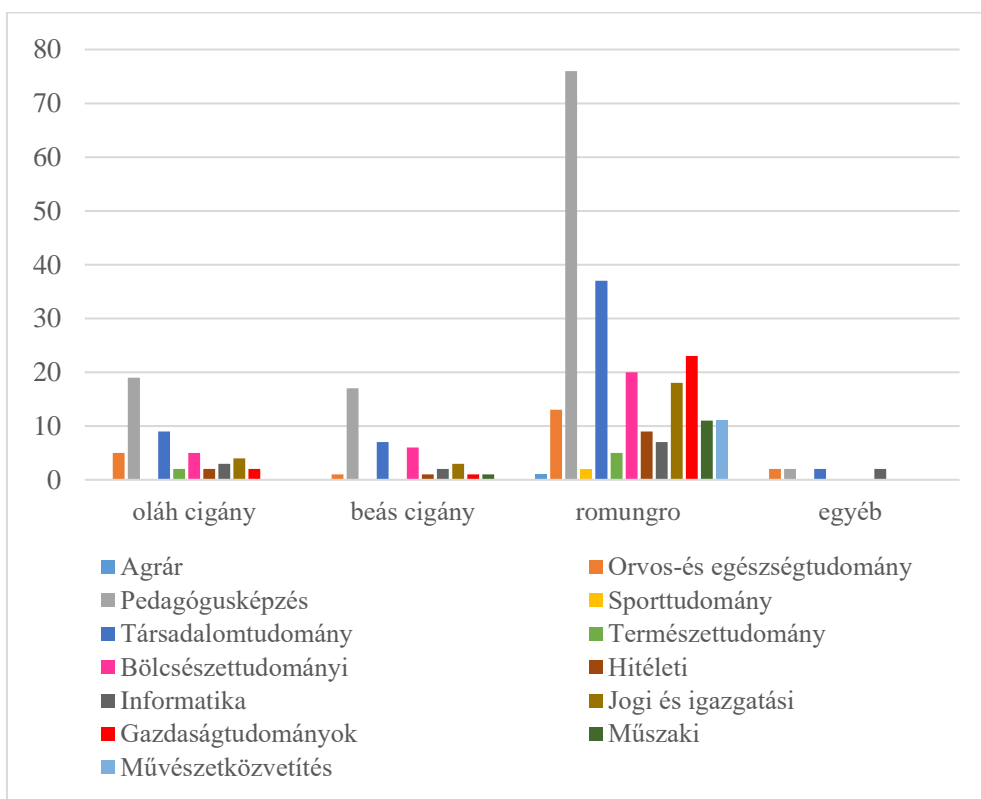
Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

A mintába került oláh cigány közösséghez tartozó 54 főből tizenöt él községben, a többi 39 fő pedig Budapesten (tizenhárom fő) megyeszékhelyen (tizenhat fő) és nagyvárosban. A községben élők aránya 28 százalék, megyeszékhelyen 30 százalékuk él, Budapesten 24 százalék, nagyvárosban tizenhét százalék.

A beás közösség esetében ezek az arányok az alábbiak szerint alakulnak: 43 főből tizennégy fő él községben, ez a beás minta 33 százaléka. Budapesten és

megyeszékhelyen nyolc-nyolc fő él, ez tizenkilenc-tizenkilenc százalékot tesz ki. Nagyvárosban tíz beás diplomás roma él, azok közül, aki bekerült a mintába. Ez 23 százalékpontot tesz ki. A romungrók esetében így alakulnak az arányok: 240 főből 51 fő él községben, ez 21 százalék. Ennél jóval magasabb a Budapesten élők aránya 69 fő, 29 százalék, tizenkilenc százalékuk, 46 fő él megyeszékhelyen, míg 61 fő nagyvárosban, ez 25 százalékot tesz ki. A három csoportot összehasonlítva azt látjuk, hogy a beások közül élnek a legtöbben arányait tekintve községben, ez az összes beás diplomás egyharmada (33 százalék), míg az oláh cigányoknál ez 28 százalék, a romungrók esetében csupán az ötödük (21 százalék) él a diplomásoknak községben. Budapesten a beások tizenkilenc százaléka él, az oláh cigányok 24 százaléka, míg a romungrók 29 százaléka. Ez a különbség összefüggést mutathat a romungró közösség polgárosultabb, kevésbé tradicionális életformájával.

7. ábra: Roma nyelvi/kulturális csoport képzési terület szerint (fő)



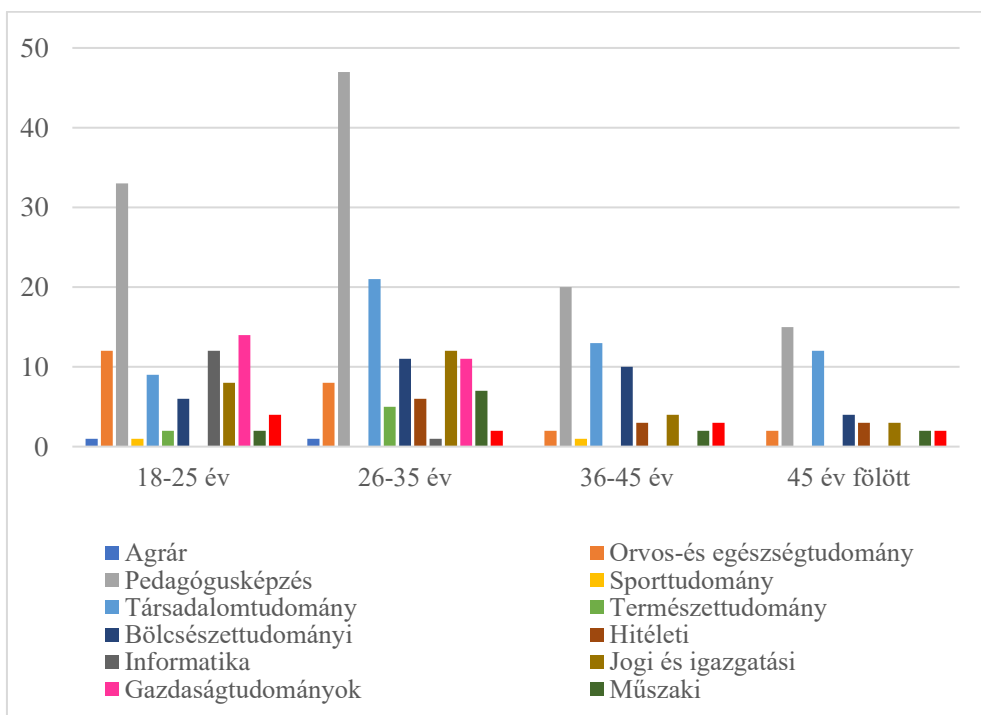
Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

Figyelemreméltó megoszlást mutat az egyes roma nyelvi/kulturális csoporthoz tartozás és a képzési területen való megjelenésük viszonya. Nézzük meg kulturális közösségek szerint az arányokat! Az oláh cigány közösség esetében az agrárképzés, a sporttudomány, a műszaki tudományok és a művészetközvetítés területén a válaszadók közül senki nem folytatott (és folytat) felsőfokú tanulmányokat. Az 51 válaszadó tíz %-a az orvos- és egészségtudományi képzési területet választotta. Legnagyobb mértékben a pedagógusképzés területén tanult/tanulnak az oláh cigány közösségbe tartozók, tizenkilenc fő (37 %). Ezt követi a társadalomtudományokat tanult kilenc fő (tizennyolc százalék), majd a bölcsészettudományi képzési területen tanulók öt fővel, azaz tíz százalékos részesedéssel az oláh cigány csoporton belüli részarányokat megjelenítve. A jogi-és igazgatási képzési területen négy fő (nyolc százalék), informatikai három fő (hat százalék), valamint a hitéleti, a gazdaságtudományi és természettudományi területen kettő-kettő fő (négy-négy százalék) tanultak az oláh cigány közösségbe tartozók.

Nézzük az egyes képzési területen tanulók arányát a beás cigány közösség esetében! A 41 fős beás almintá csak három képzési területen nem képviselteti magát, a sporttudomány, a természettudomány és a művészetközvetítés területén. Kimagasló a beások körében is a pedagógusképzési terület, tizenhét fő (41,5%). Az ő esetükben a társadalomtudományi és a bölcsészettudományi képzésben résztvevők vannak ezt követően a legnagyobb arányban az előbbinél hét fővel (tizenhat %), az utóbbinál hat fővel (tizenöt százalék) részesednek. A három képzési területen tanult/tanul a beás cigány közösséghez tartozó diplomások 72 %-a. A jogi-és igazgatási területen hárman tanultak (hét százalék), egy-egy fővel képviselteti magát az agrártudományi, az orvos- és egészségtudományi, a hitéleti, a gazdaságtudományi és a műszaki képzési terület (2,5-2,5 %). A romungrók körében 232 fő, agrárképzést végzett/végzőt nem találunk, minden más képzési területen érintettek. Körükben is a pedagógusképzési terület a leginkább preferált 76 fővel. Százalékosan azonban ez 33-at tesz ki, vagyis egyharmaduk választotta ezt a képzési területet, ez az oláh cigányok, de főleg a beások esetében jóval magasabb, mint láttuk. Körükben is a társadalomtudományi, 37 fő (tizenhat százalék) a második legnépszerűbb képzési terület, de a gazdaságtudományi képzésben részesültek 23 fő (tíz százalék) megelőzik a bölcsészettudományi képzést húsz fő (kilenc százalék) a képzési területek népszerűségi listáján. Magas a jogi-és igazgatási területen tanultak/tanulók aránya tizennyolc fő (nyolc százalék) ez teljesen

hasonló arányt mutat a három roma nyelvi/kulturális közösség esetében. Tizenhárom fő (hat százalék) tanult az orvos-és egészségtudományi területen, itt a részesedésük (az almintában betöltött arányukat tekintve) fele az oláh cigány közösséghez képest, de duplája a beás cigányok csoportjának. A művészetközvetítés területén a tizenegy fő mindegyike romungró, ez a közösség zenei hagyományai miatt nem meglepő. Ez a képzési terület öt százalékkal részesedik az összeshez viszonyítva, ugyanilyen mértékben folytattak/folytatnak tanulmányokat a romungrók a műszaki képzési területen. A hitéleti képzés kilenc fő (négy százalék), az informatika hét fővel, azaz három százalékkal részesedik. A sort a természettudomány öt fő (kettő százalék) és a sporttudomány zárja kettő fő (egy százalék). Bár a romungró csoport esetében is jelentős arányt képvisel a saját csoporton belül a három legnépszerűbb képzési terület (pedagógusképzés, társadalomtudomány, gazdaságtudomány), de ez az arány jóval kisebb, mint az oláh cigány és a beás cigány közösség esetében. Különbség mutatkozik abban is, hogy ez utóbbi két csoportnál a bölcsészettudományi képzés jóval nagyobb szerepet kap, mint a romungróknál.

8. ábra: Korcsoport képzési terület szerint (fő)

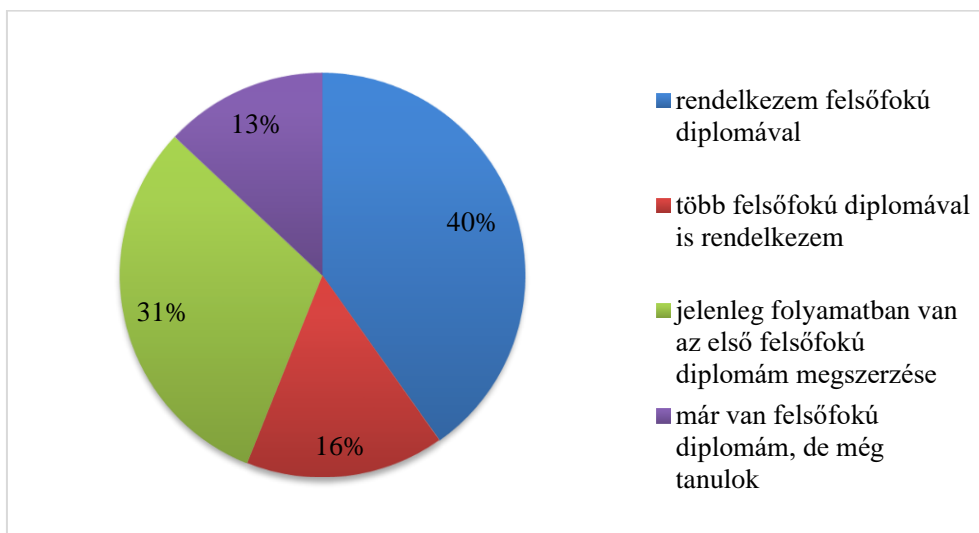


Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

A 45 év fölöttiek korcsoportjából (43 fő) közül senki nem végzett felsőfokú tanulmányokat az agrár, a sporttudomány, a természettudomány, az informatika és a gazdaságtudományi képzési területen. Jelentős részük a 45 főből tizenöt (35 %) a pedagógusképzési területen tanult, tizenkettő fő (285) a társadalomtudományi, négy fő (kilenc százalék) a bölcsészettudományi, három fő (hét-hét százalék) hitéleti és jogi-igazgatási területen végzett felsőfokú tanulmányokat. A művészetközvetítés, a műszaki és az orvosi-egészségügyi képzési területen kettő-kettő fő (3,4 %) szerzett diplomát.

Ha a 36-45 év közötti korcsoportot vesszük szemügyre azt találjuk, hogy az ő esetükben sem vett részt senki agrár, informatika, műszaki és természettudományi képzésben. A 45 év fölöttiektől eltérően körükben megjelent a sporttudományi képzési terület, igaz egy fő végzete el csak a képzést. Az 58 főből, aki a korcsoportba tartozik és választ is adott a kérdésre a legtöbben a pedagógusképzési területen tanultak, húsz fő (35 %), társadalomtudományi végzettséget tizenhárom fő (22%) szerzett ebből a korcsoportból. tíz fő tanult bölcsészettudományi szakokon (tizenhét százalék). A jogi-és igazgatási képzési területen hét fő tanult (hét százalék). A többi képzési terület egy-három fővel képviselteti magát. Azt látjuk tehát, hogy képzési területek megoszlása és arányai a 36-45 év közötti és a 45 év feletti korosztályok esetében nagyfokú hasonlóságot mutatnak. Történik-e változás a fiatalabb generációk esetében? A 26-35 éves korosztály esetében egyértelműen kiszélesedik a képzési paletta, egyedül a sporttudomány területén nem végeznek a korcsoportba tartozók tanulmányokat, tehát ők azok, akik a gazdaságtudományi, informatikai és természettudományi területen szereznek a roma diplomások közül elsőként felsőfokú diplomát. Az informatikai képzésben csak egy fő, de a természettudományi területén már öt míg a gazdaságtudományi képzési területen tizenegy fő végez főiskolai vagy egyetemi tanulmányokat. Ebben a korcsoportban az ide tartozó 133 főből tizenegy (nyolc százalék) végez gazdaságtudományi területen, amivel jelentősen megváltoztatja a korábbi korcsoportok esetében érvényes belső megoszlást a képzési területeknek. Az azonban nem változik, ebben a korcsoportban is kiemelkedik a pedagógusképzésben résztvevők aránya 47 fő (53 %). A korábbi korcsoportokhoz képest jelentősen csökken a társadalomtudományi képzést választók aránya 21 fő (tizenhat százalék), Jelentősen visszaesik a bölcsészképzésben részesülők aránya is, tizenegy főre (nyolc százalék). Jelentékenyen megnő a jogi-és igazgatási területen

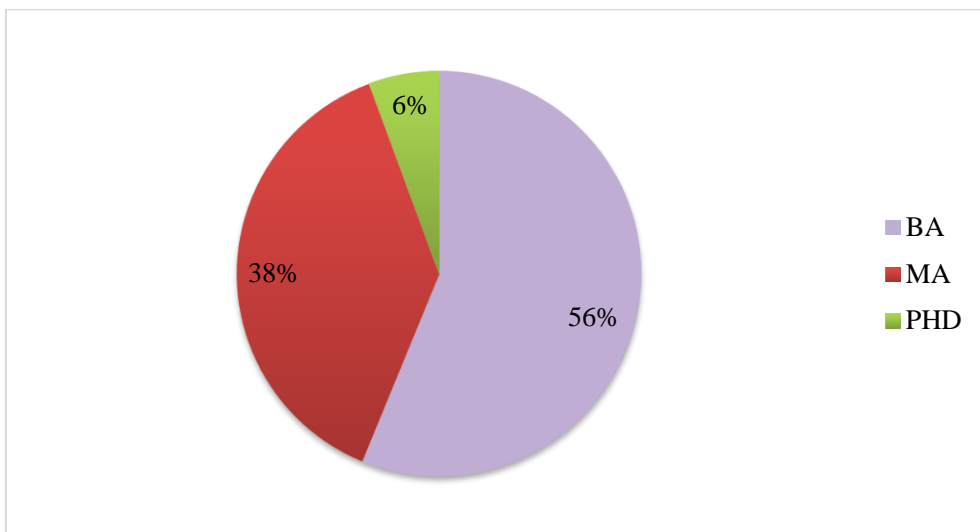
(tizenkettő fő, azaz kilenc százalék) és az orvos-és egészségtudományi területen tanulók aránya (nyolc fő, azaz hat százalék), ezzel párhuzamosan a műszaki képzést végzők aránya is jelentősen növekszik. Nézzük a jelenleg felsőfokú tanulmányokat folytató 18-25 év közötti korcsoport esetében folytatódik-e a változási folyamat! A korcsoportba tartozó 104 fő (akik majd 30 fővel kevesebben vannak, mint a 26-35 évesek korcsoportja) is tizenkettő képzési területen folytat tanulmányokat, közöttük már nincs olyan, aki a hitéleti képzést végezné, de újra megjelenik a sporttudomány. Ugyan csökken a részesedése, de még így is a pedagógusképzés a legnépszerűbb ebben a korcsoportban is, ahogy az összes többiben volt, 33 fő (32%), a kérdőívet kitöltők esetében jelentősen lecsökken a társadalomtudományi képzést végzők aránya, kilenc fő (kilenc százalék), még drasztikusabb a csökkenés a bölcsészettudományi képzés esetében, jelenleg hat fő (hat százalék) tanul csak ezen a területen. Előtérbe kerül a gazdaságtudományi tizennégy fő (tizennégy százalék), az informatikai képzési terület és az orvos-és egészségtudomány, ahol tizenkettő-tizenkettő fő vesz részt ilyen képzésekben a korcsoportból (tizenkettő-tizenkettő százalék). Azt látjuk tehát, hogy míg a korábbi korcsoportoknál a pedagógusképzés mellett mindig a társadalomtudományi képzés volt a leginkább választott terület, a 45 évesek esetében pedig a bölcsészettudományi szakok, a legfiatalabb korosztály esetében itt jelentős változások történtek. A többi területen csak néhányan végeznek felsőfokú tanulmányokat. Azt látjuk tehát, hogy a legfiatalabb generáció olyan képzési területen végez ma tanulmányokat, amely a pedagógusképzés kivételével a korábbi, de főleg a 35 év feletti korcsoportokban nem voltak jellemzők. Ez azt mutatja, hogy jelentős belső átalakulási folyamat indult meg a képzési területek vonatkozásában. A diplomát szerző romák körében a képzési területek diverzifikálódtak és megjelennek nagy súllyal olyanok is, amelyek korábban roma fiatalok számára nem tűntek elérhetőnek.

9. ábra: Felsőfokú végzettséggel rendelkezők és a jelenleg felsőfokú tanulóikat folytatók száma (fő)

Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

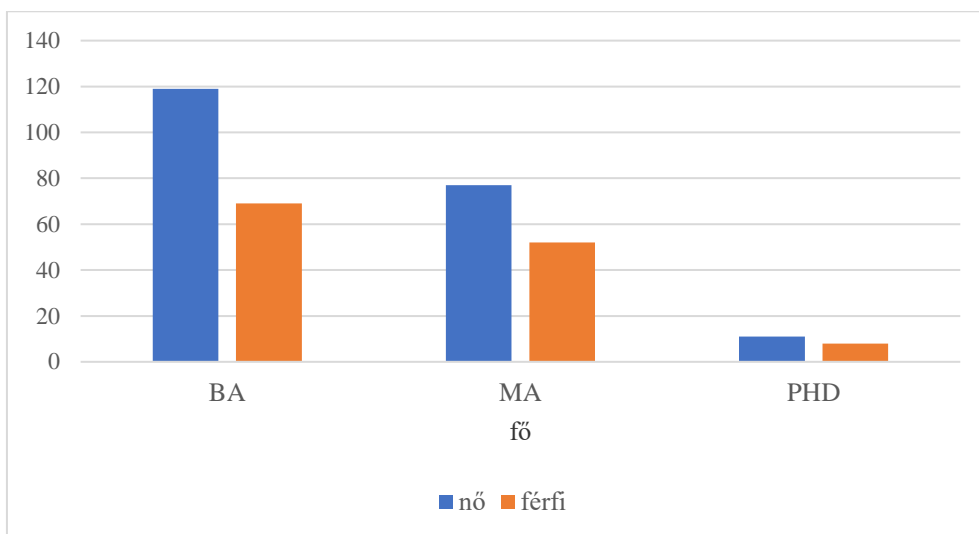
Az alapsokaság fontos jellemzője, hogy a mintába került 355 főből 239-nek (69 %) már van diplomája. 55 fő, a teljes minta tizenhat százaléka több diplomával is rendelkezik, 45 főnek (tizenhárom százalék) már van diplomája, de jelenleg is felsőfokú tanulmányokat folytat. 107 főnek jelenleg van folyamatban a felsőfokú diploma megszerzése.

Nézzük meg, hogy jelenleg mi a legmagasabb iskolai végzettsége, vagy a most felsőfokú tanulmányokat folytatók esetében mi lesz a legmagasabb iskolai végzettsége a mintába kerülteknek!

10. ábra. Legmagasabb iskolai végzettség (fő)

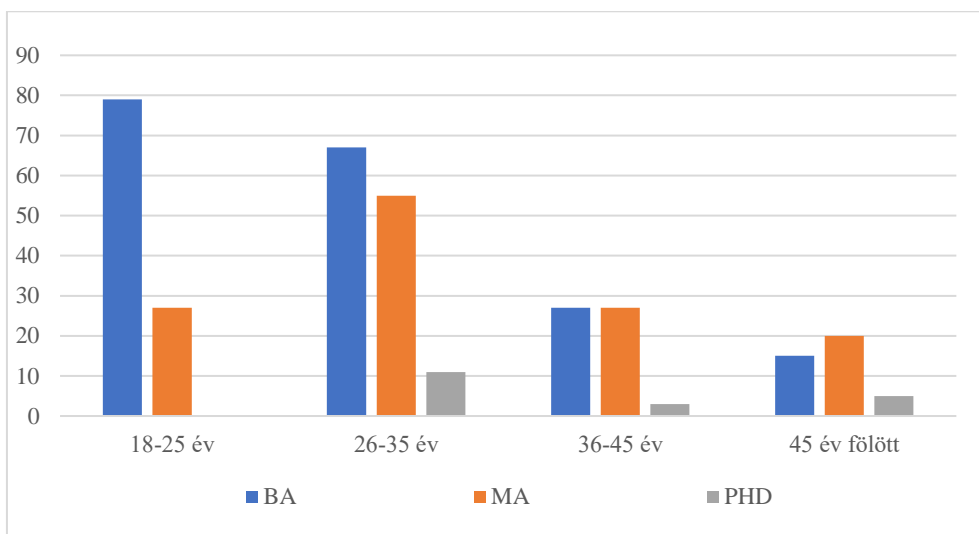
Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

Az ábra jól mutatja, hogy a képzési szintek vonatkozásában, az alapképzésben (BA) részt vevők vannak többségben az alapsokaságban. A választ adó 338 főből 190 alapképzési végzettséget szerzett, vagy megszerzése folyamatban van. Ez a teljes minta 56 %-a. 129 fővel részesednek a mesterképzésben (vagy korábban az ennek megfelelő egyetemi képzésben) részesülők, ez csoport a teljes minta 38 %-át teszi ki. A mintába kerültek közül tizenkilenc fő szerzett vagy folyamatban van a PhD fokozat megszerzése. Különösen fontos, hogy a legmagasabb, már tudományos fokozatnak számító PhD végzettségűek tizenkilenc fővel, majd hat százalékát adják a teljes vizsgálati populációnak.

11. ábra. Végzettségi szint nemek szerint (fő)

Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

A mintába került 207 nőből 119 szerzett, vagy jelenleg szerez BA szintű végzettséget, ez az alpopulációban 57%-os arányt képvisel, a 77 mesterképzési (MA) végzettséget szerzett nő az almintá 37 %-át teszi ki, míg a tizenegy fő PHD végzettségű 5,3 % alkot. A 129 almintába tartozó férfiból 69 szerzett alapképzési diplomát ez a kérdőívet kitöltő férfiak 53 %-a, mesterképzési szinten 52 férfi szerzett egyetemi szintű diplomát ez az alpopuláció 40 %-át teszi ki. A PhD végzettséget szerzett/szerző férfiak nyolc fővel a csoportjuk hat százalékát alkotják. Azt látjuk tehát, hogy a férfiak valamivel nagyobb mértékben szereznek egyetemi, mint alapképzési végzettséget és körükben valamivel magasabb a PhD fokozatot szerzők almintán belüli aránya is.

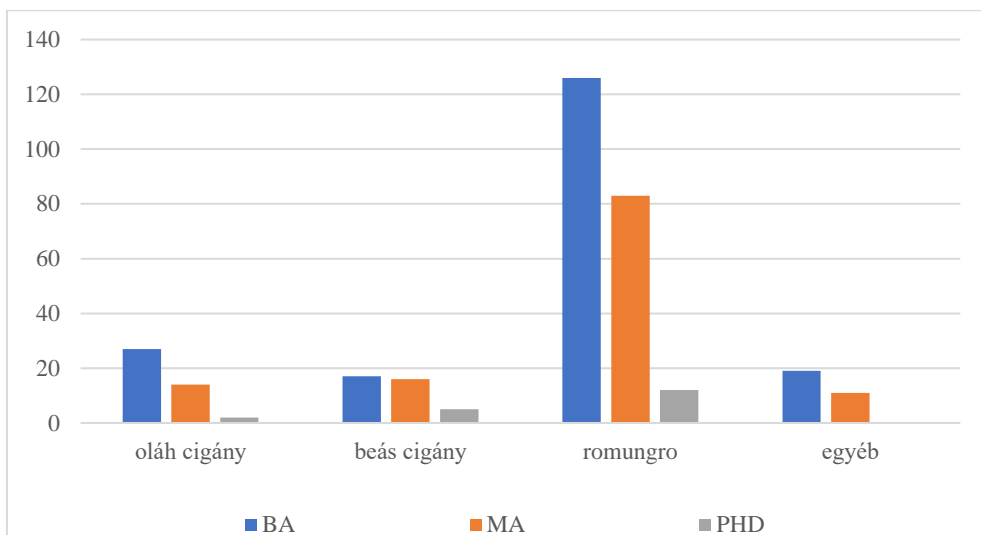
12. ábra. Végzettség szint korcsoport szerint (fő)

Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

A 45 év fölöttiek körébe tartozó 40 fő közül húsz fő szerzett MA szintű diplomát és öt fő PhD fokozatot. Tehát ebben a korcsoportban az egyetemi szintű képzésben részesülők és alapképzési diplomát szerzők arányában igen nagy eltérés mutatkozik. Az ide tartozók 37,5 %-a szerzett alapképzési diplomát. Ez a tendencia a fiatalabb korosztály esetében megváltozik. Ugyan a 36-45 év közöttiek körében még mindig valamivel magasabb az egyetemi és PhD fokozatot szerzők aránya, az 57 főből 30 szerzett magasabb szintű egyetemi végzettséget és 27 alapképzési diplomát, a 26-35 évesek körében már valamivel 50 % alá esik a két magasabb szintű végzettséget szerzők aránya. 133 főből 67 szerzett BA végzettséget, 55 fő MA szintű diplomát és tizenegy fő PhD fokozatot. Ennek a korcsoportnak 8,3 %-a szerzett doktori (PhD) fokozatot. Érthető módon a 18-25 év közöttiek körében nincs még PhD fokozatot szerző, ennél a korcsoportnál válik teljesen egyértelművé, hogy a most képzésben lévők esetében már kimagasló arányt mutat az alapképzési végzettség megszerzésére irányuló törekvés. Míg a korábbi korcsoportoknál vagy magasabb, vagy éppen azt el nem érő volt az egyetemi diplomát szerzők aránya, a 18-25 év közöttiek esetében 106 főből már csak 27 fő végez MA szintű diplomát adó képzéseken, míg az alapképzési szakokon 79 fő tanult/tanul ebből a korcsoportból. Ebben a korosztályban az alapképzési diplomát szerzők már háromnegyedét adják a teljes almintának. Jelenleg nem megítélhető az adatsorokból, hogy tartós trend kezdete-e ez a jelentős

elmozdulás az alacsonyabb képzési szint irányába, miután nincsenek adatok arra vonatkozóan, hogy az alapszakon végzettek milyen arányban lépnek tovább a mesterképzésre.

13. ábra. Képzési szint nyelvi/kulturális csoport szerint (fő)

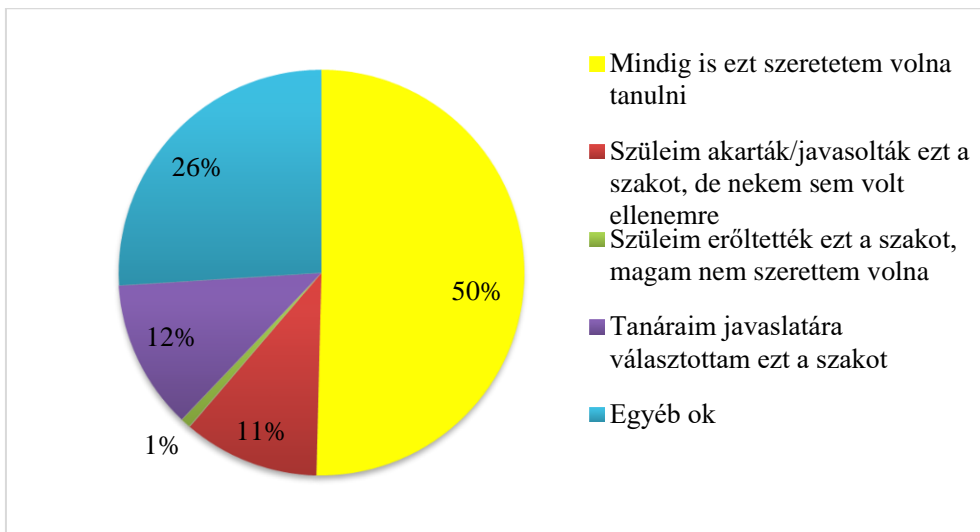


Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

Az oláh cigány közösséghez tartozók esetében 43 főből 27 végzett/végez alapképzési szakokon, tizennégy MA végzettséget szerzett/szerez, míg kettő fő PhD fokozattal rendelkezik. Azt korábban láttuk, hogy az oláh cigány közösségbe tartozók majd húsz év késéssel kapcsolódtak be a diplomaszerzési folyamatba. Így nem csodálkozhatunk, hogy körükben jóval magasabb azok köre, akik alapképzési diplomát szereztek/szerznek. 63-százaléka az oláh cigány csoporthoz tartozóknak BA diplomát szerzett/szerez, míg csupán 37 százalékuk, akik az egyetemi szintű végzettséget abszolválják. Egészen más arányokat találunk a beás cigány közösséghez tartozók esetében, az almintába tartozó 38 főből 21 szerzett egyetemi (MA) diplomát és PhD fokozatot, míg BA szintű diplomával tizenhét fő rendelkezik. Itt tehát a magasabb végzettségűek 55%-át adják az almintába tartozóknak. A romungró közösséghez tartozók körébe 221 fő tartozik, közülük együttesen 95 fő szerzett egyetemi (MA) szintű diplomát és PhD fokozatot. Ezzel szemben 126 fő járt/jár alapképzési diplomát adó szakokra, ami az összes csoportban diplomát szerzők 57 százalékáa. Azt látjuk, hogy egyedül a beás közösségben haladja meg az egyetemi diplomát szerzetek aránya az alapképzési végzettségi diplomát kapók arányát, ez összefüggésben állhat azzal, hogy a beások idősebb

korcsoportja az almintában betöltött arányát jelentősen meghaladó mértékben szerzett diplomát és ekkor a képzés még egyosztatú volt, aki bekerült a felsőoktatásba az akkor egyetemi diplomát szerzett.

14. ábra. A kitöltők szakválasztási motivációja (fő)



Forrás: kérdőíves kutatás, saját szerkesztés

A válaszadó 345 főből 190 (55 %) mindig is az iránt a képzési terület iránt érdeklődött, amin később a tanulmányait folytatta. A szülei akaratát teljesítők aránya tizenkettő százalék (41 fő), közülük csak három fő adta azt a választ, ő nem akarta, de szülei ráerőltették ezt a képzési területet, szakot. Viszonylag jelentős (tizenhárom százalék), azok aránya, akik tanáraink javaslatára választották a szakot.

A kitöltők szakmai karrierjére vonatkozó elképzeléseik

A 337 kérdésre választ adó véleménye egyértelműen jelzi, hogy a végzettségének megfelelő területen szeretne dolgozni, roma származásától függetlenül. 178 fő (53%) teszi egyértelművé, hogy a végzettsége és a származása/etnikai identitása nem összemosható. Magas azok aránya, akik a végzettségüknek megfelelő területen, de egyértelműen a roma társadalom integrációját elősegítő területen kívánnak dolgozni, 127 fő (38%). Majd tíz százalék adta azt a választ, hogy mindenképpen a roma felzárkózás területén kíván tevékenykedni végzettségétől függetlenül.

A kvalitatív kutatás eredményei

Az interjúk szisztematikus elemzése során a legfőbb törekvésem az volt, hogy koherens kategóriarendszert alakítsak ki. Ennek segítségével tettem kísérletet az igen heterogén összetételű alapsokaság pályaválasztási preferenciáinak megragadására. A tanulmány a felállított kategóriák mentén mutatja be a narratívákból kirajzolódó mintázatokat, azok főbb jellegzetességeit. Az értelmezéseket interjúrészletekből vett idézetekkel támasztom alá.

Az eredmények azt mutatták, hogy néhány (négy-öt fő) interjúalanytól eltekintve, – akik a mintakövetést vagy a tehetséget határozták meg pályaválasztásuk okaként – az interjúalanyok döntöt többségénél a pályaválasztásuk okát döntően befolyásolta a romákkal szembeni kirekesztés, pontosabban a gyermekkorban elszenvedett kirekesztés vagy befogadás és a romák jelenlegi súlyos marginális helyzete. Az interjúalanyok narratívái alapján különböző csoportok alakítottunk ki. A következőkben a narratívákból kirajzolódó csoportok mentén tárgyaljuk az interjúalanyok elbeszéléseit.

Az **etnikus jellegű pályaválasztási döntés (1. csoport)** csoportjába olyan interjúalanyok kerültek, akiknek pályaválasztási döntését meghatározta a roma/cigány származási közösséghez, a roma kultúrához kapcsolható dimenzió. Itt fontos megemlítenünk, hogy nem a kutató által roma kultúrának vélt dimenziókat azonosítjuk etnikus jellegű összetevőnek, hanem az interjúalanyok által megfogalmazott saját származási-közösségükhöz rendelt roma kulturális hagyományokat tekintjük annak. A csoportba tartozó interjúalanyok közös jellemzője, hogy egy kivételtől eltekintve mindegyikük az oláh cigány nyelvi/kulturális csoportba tartozónak vallja magát. Az egy kivételt képező interjúalany pedig egy romungró-oláh cigány vegyesházasságban született.

Szonja (oláh cigány) óvodapedagógia szakon végzett és jelenleg egy falusi óvodában dolgozik óvónőként. Pályaválasztási döntése okaként azt jelölte meg, hogy fiatal lányként sokszor vigyázott a tágabb származási közösség gyermekeire, így az óvodapedagógia szakot választotta. Narratívájában kiemelte, hogy ez a pálya a tradicionális roma női szerepekkel összeegyeztethető volt származási közösségében.

„A romák rokon gyerekeivel foglalkoztam. Egy nem roma nőnek nehéz a másik gyereket felnevelni. A roma nőnek meg ez egy alap. Milyen jó nekik, hogy fehér köpenyben vannak és olyat csinálhatnak, amit szeretnek.”

Tibor (oláh) narratívája arra is felhívja a figyelmet, hogy a felsőoktatásra történő jelentkezését az motiválta, hogy ezzel megakartta „menteni” magát a többségi társadalom előítéleteitől. Az egészségügyi szakmát választotta, jelenleg egy időseket ellátó intézményben dolgozik szakápolóként. Pályaválasztási döntését az általa vélt roma/cigány társadalomra jellemző családszeretettel, etnikusnak vélt emocionális érzelmekkel írja le. Tibor (oláh cigány) esetében jellegzetességként jelenik meg, hogy olyan jelenségekkel azonosítja a roma/cigány társadalmat, amelyet a pozitív sztereotípiák körébe sorolunk, vagyis esetében és más interjúalanyok esetében is előfordult, hogy a többségi társadalom által megfogalmazott sztereotípiákkal azonosultak.

„Mert én azt gondolom, hogy nagyon sok különbség van a tekintetében, hogy nehezen fogad el a társadalom még a mai napig minket. Viszont az egyetemekre való bejutással egyenlővé tudok válni azon embertársainkkal, akik egyébként fehérbőrűek. És akkor már nem lesz kérdés, hogy roma vagyok, vagy nem vagyok roma. Azt a tudásmennyiséget, amit ők is kapnak én is beszívom, tudásszomjjal és akkor esélyegyenlőséggel tudok indulni a társadalomba. (...)A romaságnak ez a kincse, hogy a roma a kis családjában az élő rokont nem dobja el, hanem felkarolja. Ezzel a kinccsel kéne valamit úgy kezdeni a társadalom felé. Családcentrikus gondolkodás van nálunk. Azt gondolom, én gyerekkoromban nagyon sok stigmatizációt hallottam a roma társadalom megbélyegzésével kapcsolatban, de én mégis azt gondolom, hogy ami bennünk van az egy plusz. Szeretni, adni és kapni. Ez a romák előnye.”

Dzsenifer (romungró) romungró cigány, zenészcigány családból származik és zenetanárként végzett. Tiborhoz (oláh cigány) hasonlóan az ő esetében is azonosítható, hogy belsővé váltak a többségi társadalom roma/cigány társadalommal kapcsolatos sztereotípiái. Narratívájában Tiborhoz (oláh cigány) hasonlóan a roma kultúra jellegzetességeihez rendeli pályaválasztási döntését.

„A romákat a zenére, a táncre, ezekre teremtették, igazából az isten. Mert nagyon kevés olyan roma van, aki például matematikus. Szóval inkább minket a művészetre teremtett, ezért is vagyok zeneművész.”

A roma/cigány társadalom marginális élethelyzetével összefüggő pályaválasztási döntés (2. csoport) volt a következő olyan indok, amelyek egyértelműen azonosíthatók voltak az interjúalanyok narratíváiban. Az

interjúalanyok összetétele a csoporton belül semmilyen változó mentén nem mutatott közös jellemzőt.

„Befolyásolta a pályaválasztásomat, hogy roma vagyok. Sokszor láttam gyerekként, hogy a cigány anyák egy szatyórral jöttek ki a boltból és a magyar anyák meg három szatyóra. Gimis korom végén éreztem azt, hogy ahhoz, hogy tudjak hatni ezekre, de ne csak itthon, hanem 10 – 15 év múlva országosan is, ahhoz nekem értenem kell a hatalomnak a működését, ismernem kell a politikatudományt. Ugye én a társadalomtudományt meg azért választottam mellé, mert alulról akarom látni a rendszert. A politikatudomány meg a hatalom a működésének a belső strukturáltságát mutatja meg. Én remélem azt, hogy mondjuk, ha 10 év múlva döntéshozó szerepben vagyok, akkor a hatalomnak a működését tudom biztosítani, megérteni. A döntéseim mögött, vagy a döntéseim alatt ott lesz az a fajtatudás, az a fajta szemlélet, amit a társadalomtudományban tanultam, hogy le kell menni az emberi szintre, onnan is látni kell, kitekinteni a világra.”

Tamás (romungró) narratívája is azt igazolja, hogy pályaválasztását döntően befolyásolta roma/cigány társadalom marginalizálódott élethelyzete. Olyannyira, hogy kezdeti terveitől eltérően pályamódosítás következett be, hogy a roma/cigány társadalom élethelyzetének megváltoztatásában még inkább hatékonyan tudjon közreműködni. Tamás (romungró) értelmiségi szerepvállalásának további összetevőit egy későbbi fejezetben fogjuk tárgyalni.

„Számított, hogy roma vagyok a teológia választásában. Persze. Az egész arról szólt. Én a cigány misszióban munkatársként dolgoztam már. Akkor már jártam gyülekezetekbe igét hirdetni. De, hogy tudok én úgy tanítani embereket, Istenről úgy szólni, ha nincs meg az a megfelelő ismeretem? Bennem határozottan van egy ilyen elv, vagy nem is tudom minek nevezni. Hogy a cigányok megérdemlik a legjobbat. Tehát ne valamit kapjon, mert jár a cigányoknak a legjobb. Ezért tartottam fontosnak, hogy tanuljak és úgy hirdessem az igét. (...) Szociálpolitikát akartam először tanulni. Szegedre készültem az egyetemre. Az országos cigány önkormányzat képviselője voltam. Elkezdtem ezt a vonalat vinni, de isten újra megszólított engem. Egész szívvel akarom szolgálni, vagy csak fél szívvel? Gondolkodtam, hogy ez most mit jelent. Aztán rájöttem. Lemondtam a képviselői mandátumomról a ciklus közepén. Isten azt akarja, ha én őt szolgáljam. Teológiát kell tanulnom. A

teológia az istennek a megismeréséről szól. Lényegében a pünkösdi teológiára, teológiai főiskolára, Budapestre felvételiztem. 2008-ban mentem oda. Így lettem akkor teológus.(...) Én is arra vágyok, hogy megtérítsek, hogy az élete megváltozzon. Ez a vágy ott van a szívükben. Mi úgy is mondjuk, hogy az Istentől volt egy elhívás.(...) Szabolcs megyében vannak olyan települések, ahol már egyre kevesebb olyan település van, ahol nem cigány emberek vannak, és nincs tanár. Ha ők tanítónak válnak, iskolaigazgatóvá.... Ők is képesek arra, hogy a gyerekeiket már úgy tanítsák, úgy neveljék, hogy egy új generáció épüljön fel itten. Hogyha ezeket sikerül elérni, én azt gondolom, hogy visszanevezhetek majd, miután elmegyek erről a földről.” Tamás (romungró)

Tamáshoz (romungró) hasonlóan Balázs (beás) narratívájában is pályamódosítás következett be, amelynek egyértelmű célja az volt, hogy ezzel még inkább hatékonyan tudja segíteni a roma/cigány fiatalok iskolai előmenetelét. Balázs (beás) a roma/cigány fiatalokkal a roma szakkollégium kötelező önkéntes tevékenységének keretében találkozott, vagyis a roma szakkollégium döntő szerepet játszott abban, hogy a roma/cigány fiatalokkal találkozzon Balázs (beás). Ezzel a romák jelenlegi marginalizálódott helyzete mellett a roma szakkollégiumi tagsága is befolyásolta pályamódosítását.

„A pályaválasztásomat befolyásolta az is, hogy roma vagyok. Először mérnöki szakon kezdtem, itt Pécsen. Aztán behívtak a Gandhi intézetbe egy pályaaorientációs előadásra. Akkor láttam meg ennek az értékét, hogy milyen hatással tudunk lenni a gyerekekre. Hogy jobban meg tudom mutatni nekik ezt az utat. Akkor értettem meg lényegében, hogy a tanári pályára szeretnék lépni. Akkor jöttem át erre a tanári szakra. Az a célom, hogy kifejezetten roma gyerekekkel foglalkozzak tanárként.”

A következő csoportot azok az interjúalanyok alkotják, akiket **roma értelmiségiek való találkozással összefüggő pályaválasztási döntés (3. csoport)** jellemez. Az interjúalanyok vegyes képet mutatnak, közös jellemzővel nem leírhatók. Anett, akiről az előző fejezetből kiderült iskolai évei alatt számos kirekesztő, diszkriminatív atrocitás áldozata volt, amelyről még ma is nagyon nehezen beszél, az interjú során az őt ért atrocitásokról mesélve többször sírt. Anett (romungró) pályaválasztásával - amelyet egy általa tisztelt roma/cigány szociológus hatására választott – egy olyan közösségre talált, akinek segítségével a gyermekkorában elszenvedett

identitástraumát fel tudta oldani. Mindez olyan hatással volt rá, hogy jelenlegi roma értelmiségi szerepvállalását is döntően meghatározta. Ennek részleteit egy későbbi fejezetben tárgyaljuk.

„A pályaválasztásomat befolyásolta az, hogy roma vagyok, az mindenképp.(...)Amikor leérettségiztem, akkor utána felvételiztem, és engem nem vettek fel a zeneművészetire. Ezen nagyon kiborultam. Egyszer találkoztam XY roma szociológussal. Akkor ő kérdezte tőlem, mit csinálók. Mondtam most fogok végezni az iskolában, idegenvezető leszek. De nem tudom, hogy mit fogok csinálni. Nem biztos, hogy ezt akarom csinálni. Kérdezte nem akarok tanulni szociológiát, szociálpolitikát tanulni? Akkor azt mondta, hogy van egy alapítvány és 0-ba keresnek cigány fiatalokat, hogy felkészítsék őket az egyetemre. Jelentkeztem és felvettek erre a 0-ra. Ezután felvettek szociális munkára, és akkor úgy kezdtem el az egyetemet. Ott találkoztam hasonló cigányokkal, mint én, akiknek van valamilyen életcéljuk, akik egy kicsit másként látják a világot. Lett egy olyan közösségem, ami előtte sohasem. Azt éreztem, hogy van hova tartoznom. Azt is éreztem, hogy így nem vagyok más, mint a többiek.”

Ahogy fentebb már utaltunk rá, csak néhány olyan esettel találkoztunk, amelyeket a **mintakövetéssel összefüggő pályaválasztási döntés (4. csoport)** jellemez. Ugyanis többségük esetében, ahogyan ezt fentebb már bemutattuk pályaválasztási döntésük szorosan összefüggött a roma társadalom jelenlegi marginális élethelyzetével. Tehát az interjúalanyok néhány kivételtől eltekintve nem jelenítettek meg pályaválasztási döntésükben olyan okokat, – mint általában a többségi társadalomhoz tartozó fiatalok – hogy mintakövetés, tehetség, érdeklődési kör. Itt fontos kiemelni, hogy az eredmények nem arra mutatnak rá, hogy ezek a tényezők nem jellenek meg az interjúalanyok pályaválasztási vagy pályamódosítási döntéseiben, hanem azt, hogy nem ezek a tényezők játszották a fő szerepet döntésükben.

„Én erős mintakövető lettem. Elkezdtem követni azt a mintát, amit anyukám mutatott. Ez annyira természetes volt. Nem az volt, hogy kitaláltam magamnak egy más szakmát, ami teljesen más.” Csilla (oláh cigány)

„Csak azért jelentkeztem szocpedre, mert anyukám ezt választotta. Fogalmam nem volt róla, hogy ez mi. Szerintem a pedagógiámból indult ki, ha nővérem pedagógus, akkor én is legyek az.” Kamilla (romungró)

„Engem a pályára elsősorban a gyerekek szeretete vezetett és az angol nyelv iránti szeretet. Illetve tudtam, hogy ebben van tehetségem. Ebben kell tovább lépniem.” Frida (romungró)

Összegzés

A kérdőíves kutatás arra törekedett, hogy képet adjon arról, hogy a mintába kerültek demográfiai adatai (életkor, lakóhely, nem) és a roma nyelvi/kulturális csoportok szerinti tagoltsága milyen összefüggést mutat az iskoláztatási beállítódással, a pályaválasztási preferenciáikkal kapcsolatban.

Az adott alapsokaságra vonatkozó adatsorok egyfelől azt szolgálták, hogy hozzájáruljanak az interjúalanyok kiválasztásához, de ezen túl a kérdőív adatai jó lehetőséget kínáltak arra is, hogy belőle kirajzolódjon a diplomás vagy jelenleg diplomát szerző romák pályaválasztási preferenciája. A kérdőíves vizsgálat eredményeit taglaló fejezetben részletesen bemutatásra került, hogy az említett demográfiai adatok és a roma nyelvi/kulturális csoportok szerinti tagoltsága milyen összefüggést mutat az iskoláztatási beállítódással, a pályaválasztási preferenciáikkal kapcsolatban. Összefoglalóan az alábbi paraméterek mentén és összekapcsolódásaként jellemezhető a vizsgálati populáció.

A már diplomát szerzett vagy diplomaszerezés folyamatában lévők hatvan százaléka nő. A lakóhelyet illetően Budapesten él az összes kitöltő majdnem egyharmada (94 fő), ezt követően legnagyobb arányban Borsod-Abaúj-Zemplén megyében élnek (38 fő), Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 34 fő, Hajdú-Biharban 27, míg Baranyában 25 fő lakik. A beások közül élnek a legtöbben arányait tekintve községben, ez az összes beás diplomás egyharmada, míg az oláh cigányoknál ez 28 százalék, a romungrók esetében csupán az ötöde él a diplomásoknak községben. Budapesten a beások tizenkilenc százaléka, az oláh cigányok 24 százaléka, míg a romungrók 29 százaléka él.

A diagramról több összefüggés is leolvasható. Budapesten a 13 képzési területből 12 esetben – az agrárképzést leszámítva – jelentős mértékben képviselve van. Itt, – de éppen úgy a már említett négy megyében, ahol jelenleg a legtöbb diplomás él – **a pedagógusképzési területen végzettek (vagy tanulók) vannak a legnagyobb arányban.** A pedagógusképzési területen

diplomát szerzett/szerző 96 főből Budapest, valamint Borsod, Szabolcs, Hajdú és Baranya megye 73 fővel részesül.

Annak ellenére, hogy a pedagógusképzési területen végzettek (vagy tanulók) vannak a legnagyobb arányban a mintába kerültek képzési területeinek vizsgálata során kirajzolódik, hogy az egyes korcsoportok esetében jelentős belső átalakulási folyamat indult meg a képzési területek vonatkozásában. A diplomát szerző romák körében a képzési területek diverzifikálódtak és megjelennek nagy súllyal olyanok is, amelyek korábban roma fiatalok számára nem tűntek elérhetőnek. Ugyanakkor annak ellenére, hogy a képzési területek kibővültek, továbbra is vannak képzési területek, ahol jelenleg is igen alacsony számban jelennek meg a roma egyetemi hallgatók: ilyenek a műszaki tudományok, az orvostudomány és a jogtudomány. Napjainkban is a bölcsészettudományok, a tanárképzés és társadalomtudományok a markánsan meghatározó képzési területek.

Fontos megemlíteni, hogy ugyan a 2000-es évek elejétől exponenciálisan megnő a felsőoktatásba kerülő romák száma, ez nem jelenti azt, hogy arányaiban jelentősen nőne a romák felsőoktatási jelenléte, hiszen a teljes népesség esetében is jelentős növekedésről van szó, így a távolság továbbra is fennmarad a többségi társadalom viszonylatában.

A kvalitatív kutatási eredmények azt mutatják, hogy a roma/cigány fiatalok pályaválasztási preferenciájában és jövőre vonatkozó terveikben döntő szerepet játszik roma identitásuk megélése. A roma közösséghez tartozástól teljesen függetlenül, a mintába kerültek esetében a pályaválasztási preferenciájuk legfőbb dimenziói a kirekesztettség, az előítéletesség és a magukon megtapasztalt diszkrimináció és a roma/cigány közösségek marginális élethelyzete.

Ez alapján kijelenthető, hogy a külső társadalmi közeg negatív hozzáállása és a roma/cigány közösségek marginális élethelyzete az, ami leginkább formálja pályaválasztásukat.

A jövőre vonatkozó kérdése adott válaszokból pedig az olvasható ki, hogy abban elsődleges szerepet kap a romákért való tenni akarás erkölcsi imperatívusza.

Felhasznált irodalom

1. Fejős Anna (2018): Ki tanít? Roma pedagógusok vidéki oktatási terekben. *BELVEDERE MERIDIONALE*, 30 (3). 5–32.
2. Fónai Mihály (2020): Roma/cigány közösségek. In: Pusztai, Gabriella (szerk.) *Nevelésszociológia: Elméletek, közösségek, kontextusok*, Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó (2020) 408 p. pp. 177–205.
3. Fónai Mihály (2021): Interjú módszerek a kvalitatív kutatásokban. In: Fedor Anita – Huszti Éva (szerk.): *Kutatásmódszertani kézikönyv*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó Debrecen University Press. 54-99.
4. Józsa Krisztián, Fejes József Balázs (2010): A szociális környezet szerepe a tanulási motiváció alakulásában: a család, az iskola és a kultúra hatása. In: Zsolnai Anikó és Kasik László (szerk.): *A szociális kompetencia fejlesztésének elméleti és gyakorlati alapjai*. Budapest, Tankönyvkiadó. 134–162.
5. Kertesi Gábor, Kézdi Gábor (2009): Általános iskolai szegregáció Magyarországon az ezredforduló után. *Közgazdasági Szemle*, 56. 11. sz. 959–1000.
6. Kertesi Gábor, Kézdi Gábor (2012): A roma és nem roma tanulók teszteredményei közti különbségekről és e különbségek okairól. *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet*. Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék BWP –2012/5.
<http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1205.pdf>. Letöltés ideje: 2022. 02.11.
7. Kertesi Gábor, Kézdi Gábor (2014): Iskolai szegregáció, szabad iskolaválasztás és helyi oktatáspolitikai 100 magyar városban. *Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet*. Budapesti Corvinus Egyetem, Emberi Erőforrások Tanszék. Bwp – 2014/6.
<http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1406.pdf>. Letöltés ideje: 2022. 01. 18.

8. Kertesi Gábor, Kézdi Gábor (2016): A roma fiatalok esélyei és az iskolarendszer egyenlőtlensége. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet. BWP – 2016/3. <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1603.pdf>. Letöltés ideje: 2022. 02.04.
9. Kertesi Gábor, Kézdi Gábor (szerk.) (1998): A cigány népesség Magyarországon, dokumentáció és adattár. Budapest: Socio-typo. 471. pp
10. Király Gábor, Géring Zsuzsanna; Dén-Nagy Ildikó; Nagy Beáta (2014): Kevert módszertani megközelítések. Elméleti és módszertani alapok. Kultúra és közösség, V. (2.). 95–104.
11. Nahalka István (2009): A roma gyermekek kognitív fejlődése. In: Boreczky Ágnes (szerk.): Cigányokról – másképpen. Budapest, Gondolat Kiadó. 185–238.
12. R. Fedor Anita (2021): Regional characteristics of the precariat on the labour market. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó. 180. pp.
13. R. Fedor Anita, Lácza Magdolna (2021): Határmentiség – hátrányos helyzet – munkaerőpiaci bizonytalanság. *ACTA MEDICINAE ET SOCIOLOGICA* 12: 33 pp. 44–62.
14. Radó Péter (2007): Oktatási egyenlőtlenségek Magyarországon. *Educatio*, 19. 4. sz. 575–588.
15. Radó Péter (2017): Az iskola jövője. Budapest, Noran Libro.
16. Sántha Kálmán (2009): Bevezetés a kvalitatív pedagógiai kutatás módszertanába. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó.
17. Sántha Kálmán (2013): A harmadik paradigma a neveléstudományi vizsgálatokban. *Iskolakultúra* 23:2. 82–91.
18. Sántha Kálmán (2015): Trianguláció a pedagógiai kutatásban. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó.